

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Зубар Володимир Михайлович ПОНЯТТЯ ПЕРІОДИЧНОЇ ВЛАСНОСТІ	104
Ігнатенко Сергій Сергійович ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ОСОБОЮ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	108
Калітенко Оксана Михайлівна ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ.	112
Калтишев Антон Олександрович ПРАВО НА ОСОБИСТИЙ ГЕРБ ЯК НОВЕ ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	116
Кірсанов Олексій Володимирович ШАХРАЙСТВО ТА ПІДРОБКА ОСОБИСТИХ ДАНИХ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....	119
Кліменко Віра Вадимівна ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	122
Коваленко Сергій Олегович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	125
Кривенко Юлія Василівна ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	129
Ксьондзик Юрій Юрійович ДОБРОСОВІСНІСТЬ І ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	131
Левківський Богдан Казимирович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СУДОМ СПОРІВ ЩОДО УЧАСТІ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	137
Майданик Роман Андрійович ПРИНЦИПИ РЕЧОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ (РЕКОДИФІКАЦІЇ) ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	139
Маковій Віктор Петрович ЕКСТРАОРДИНАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТЕМПОРАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	152
Матійко Микола Володимирович ОКРЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СУБ'ЄКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	156

8. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» від 10.10.2024 року № 4015-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text>

*Калітенко Оксана Михайлівна,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри цивільного права
Національного університету "Одеська
юридична академія"*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ.

Воєнний стан як особливий правовий режим, запроваджений у відповідь на збройну агресію ворожої країни, створює для приватного права ситуацію підвищеного нормативного та фактичного навантаження: з одного боку, зростає потреба у швидких і дієвих засобах стабілізації суспільних відносин, а з іншого – не може бути нівельована фундаментальна природа цивільного права як «права свободи», покликаного охороняти автономію волі, приватний інтерес і непопорушність суб'єктивних прав. Законодавче визначення воєнного стану та його інструментарій (зокрема можливість тимчасових обмежень, спеціальних процедур, особливих умов функціонування інституцій) окреслюють рамку, в межах якої приватноправовий механізм захисту має діяти не декларативно, а результативно, зберігаючи людський вимір права й пріоритет гідності особи навіть у період максимальної соціальної вразливості.[1] У цьому аспекті цивілістика стикається з методологічним викликом: як забезпечити безперервність цивільного обороту та дієвість захисту прав особи за умов руйнування інфраструктури, масового переміщення населення, втрати документів, обмеження доступу до реєстрів і судів, а також появи нових форм шкоди у цифровому середовищі.

Класична конструкція захисту цивільних прав та інтересів, втілена у статті 16 Цивільного кодексу України, зберігає універсальний

характер і в умовах війни: визнання права, припинення порушення, відновлення становища, що існувало до порушення, відшкодування збитків і моральної шкоди та інші способи залишаються центральними юридичними «інструментами» у руках приватної особи (ст. 16 ЦК України [2]). Однак зміни зазнає не перелік способів захисту, а їхня практична реалізація: війна впливає на доступність правосуддя, на можливість оперативного збирання та подання доказів, на реальність виконання судових рішень та на критерії «належності» поведінки сторін у зобов'язанні.

Війна, впливаючи на економічну та соціальну тканину суспільства, спричиняє якісне розширення типології шкоди. Поряд із традиційними майновими втратами (знищення житла, пошкодження автомобіля, втрата бізнес-активів) особливої актуальності набувають: по-перше, немайнова шкода, пов'язана з травматичним досвідом, руйнуванням сімейного укладу, порушенням приватності, вимушеним переміщенням та тривалим станом невизначеності; по-друге, «цифрова» шкода як наслідок кібератак, незаконного доступу до облікових записів, викрадення персональних даних, підміни цифрової ідентичності, маніпуляцій інформацією. Ризики інформаційного втручання та інформаційної маніпуляції набувають особливої виразності в умовах гібридної війни, що підтверджується й європейськими аналітичними документами у сфері кібербезпеки, де інформаційна маніпуляція та втручання розглядаються серед релевантних сучасних загроз (ENISA Threat Landscape 2023 [3]). Для цивільного права це означає потребу уточнення деліктних моделей у частині цифрових посягань та більш чіткого осмислення охоронюваних немайнових благ у цифровому вимірі (приватність, репутація, недоторканність персональних даних), щоб забезпечити ефективність способів захисту, передбачених ст. 16 ЦК України, у нових технологічних реаліях.

Окремий блок сучасних проблем становить трансформація договірних відносин. Воєнні обставини водночас є і фактом реальності, і юридичним фактом, який може впливати на виконання зобов'язань, відповідальність за порушення та можливість перегляду умов договору. Українське цивільне право розрізняє, щонайменше, дві різні правові ситуації: звільнення від відповідальності у разі непереборної сили (форс-мажору) та зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин (статті 617 і 652 ЦК України у системному зв'язку з загальними положеннями про зобов'язання). Для правозас-

тосування принципово важливо не підміняти одну ситуацію іншою. Власне, на цьому наголошує Верховний Суд у спеціальних узагальненнях (дайджестах) судової практики: форс-мажор не «переписує» договір, а впливає на відповідальність; істотна зміна обставин, навпаки, орієнтована на відновлення порушеного балансу інтересів шляхом зміни або розірвання договору. [4] У практичній площині це має прямі наслідки для сторін: сам факт війни як загального соціального явища не є «автоматичним» індульгенційним аргументом; необхідно довести причинний зв'язок між воєнними подіями та неможливістю виконання або надмірною обтяжливістю виконання, а також дотриматися договірних процедур повідомлення контрагента. Тут покажемо й підхід Торгово-промислової палати України: лист від 28.02.2022, яким засвідчено факт військової агресії як форс-мажорної обставини, функціонує як загальний орієнтир, однак не замінює індивідуальної оцінки впливу обставин на конкретне зобов'язання, що має підтверджуватися у кожній справі належними доказами. [5] Звідси випливає модернізаційний висновок: українська договірна практика потребує ширшого використання адаптаційних механізмів – застережень про зміну обставин, процедур переговорів, планів безперервності виконання, – а доктрина має посилити розробку критеріїв добросовісної поведінки сторін у ситуації воєнного ризику, орієнтуючись і на загальноєвропейські підходи до збереження договору та відновлення еквівалентності.

Надзвичайно гострою є проблема відшкодування шкоди, завданої воєнними діями, – як у майновому, так і в немайновому вимірі. Власне цивільно-правовий інструментарій стикається з типовою для війни складністю: встановлення конкретного заподіювача шкоди та причинного зв'язку між його діями і результатом. Ця обставина не означає «беззахисність» приватної особи, але об'єктивно зумовлює посилення ролі публічних (компенсаційних) механізмів як додаткового, а інколи – основного, способу відновлення прав. Закон України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна та створення відповідного реєстру інституціоналізує державну модель первинної компенсації й доказової фіксації втрат.[6] Підзаконні акти деталізують процедури надання компенсації за пошкоджене майно через електронну послугу «Відновлення» та за знищене майно). Таким чином, формується гібридна модель захисту: приватноправові вимоги (де можливо встановити

суб'єкта відповідальності) співіснують із публічними компенсаційними програмами, які у спрощеному порядку реагують на масовий характер збитків. Водночас для цивілістики принципово важливо зберегти приватноправову оптику: держава, компенсуючи шкоду, не «скасовує» приватноправових вимог, а лише забезпечує мінімальний стандарт відновлення, не позбавляючи особу права на повніший захист у відповідних правових процедурах.

Цифровізація цивільного обороту у воєнний період постає не як «модний» тренд, а як інституційна відповідь на обмеження фізичної мобільності, руйнування інфраструктури та дефіцит часу. Водночас цифровізація неминує породжує додаткові загрози: ризики компрометації електронного підпису, підміни особи, витоку персональних даних, атак на інформаційні системи. Отже, модернізація цивільно-правових механізмів захисту має включати не лише розширення цифрових сервісів, а й формування приватноправових запобіжників: цивільно-правову відповідальність за кібершкоду, доктринально визначені стандарти «цифрової добросовісності», а також процесуальні гарантії цілісності електронних доказів. Загалом трансформація механізмів цивільно-правового захисту приватної особи в умовах воєнного стану проявляється у трьох взаємопов'язаних вимірах. Перший – інтерпретаційний: суд і доктрина мають уточнити застосування традиційних норм (про захист, відповідальність, зміну або розірвання договору), щоб уникати формалізму та забезпечувати справедливий баланс інтересів з урахуванням воєнних ризиків. Другий – інституційний: поряд із приватноправовими позовними та договірними засобами працюють публічні механізми компенсації та реєстрації шкоди, що не замінюють цивільно-правового захисту, але суттєво його підсилюють. Третій – технологічний: цифрові інструменти підтримують безперервність правового життя, водночас потребуючи нових гарантій безпеки та доказової надійності.

У підсумку можна стверджувати: війна не руйнує приватне право, але змушує його виявляти здатність до модернізації без втрати ідентичності. Цивільне право залишається правом людини – і саме тому в умовах війни воно має бути не лише системним і послідовним, а й емпатійно точним, орієнтованим на реальні потреби приватної особи, яка захищає власне житло, честь, приватність, економічну свободу та життєву стійкість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII (зі змін. і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV (зі змін. і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. ENISA Threat Landscape 2023. European Union Agency for Cybersecurity. Heraklion, 2023.
4. Практика Верховного Суду щодо застосування форс-мажорних обставин та істотної зміни обставин (статті 617, 652 ЦК України) : узагальнення судової практики. *Офіційний вебсайт Верховного Суду*. Київ, 2023-2024.
5. Лист Торгово-промислової палати України від 28 лют. 2022 р. № 2024/02.0-7.1 «Щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)». Офіційний вебсайт Торгово-промислової палати України.
6. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій : Закон України від 23 лют. 2023 р. № 2923-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 28. Ст. 1501.

Калтишев Антон Олександрович,
*студент 2 курсу факультету судового та
міжнародного права
Національного університету “Одеська
юридична академія”*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Мінченко Д. А.

ПРАВО НА ОСОБИСТИЙ ГЕРБ ЯК НОВЕ ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Розвиток сучасного цивільного законодавства України характеризується стійкою тенденцією до розширення спектра особистих немайнових прав фізичних осіб. В умовах глобалізації та цифровізації суспільства виникає об'єктивна потреба у нових, додаткових засобах індивідуалізації особи, які б виходили за межі традиційних елементів, таких як ім'я чи місце проживання. У цьому контексті значної